

Gif en arbeid in de drukkerij

25 Jaar te laat

Nog maar nauwelijks vijftien jaar geleden hingen er dampende potten met kokend lood. De zetmachines ratelden oorverdovend en de drukpersen, met onbeschermd, op volle toeren draaiende onderdelen, veroorzaakten een bulderend lawaai. De werkruimten waren vaak bedompt en slecht geventileerd en de vloer was soms spekglad van de inktspetters.

Nu staan er moderne offset-rotatiepersen, die via een geluiddichte wand gescheiden staan opgesteld van de bedieningsruimten. Nu heeft het personeel de beschikking over alle mogelijke beschermingsmiddelen bij het werken met de vele chemische stoffen die worden toegepast bij het offset-procedee. Nu komen bedrijfsongevallen er nog maar zelden voor.

Hoe is dat zo gekomen? Zijn de omstandigheden bij de drukkerijen overal werkelijk zo ideaal?

Een impressie uit een nogal afgesloten wereldje.

Aanvankelijk had de introductie van de offset-persen het er niet bepaald veiliger op gemaakt in het drukkersvak. Want tegelijkertijd deed een zeer groot assortiment aan (giftige) chemische producten zijn intrede. Door onwetendheid bij het personeel en vooral door onwil van de werkgevers om er wat aan te doen, werd vaak op onverantwoorde wijze met die producten omgesprongen. Het gevaar voor doofheid vanwege veel te hoge geluidsniveaus bleef, maar de langzame vergiftiging door looddampen werd vervangen door die van een groot aantal andere giftige - dat wil zeggen voor de gezondheid schadelijke - stoffen.

Onbekende gifmengsels

In de offsetdrukkerij worden de drukkers gekonfronteerd met chemische stoffen, die worden samengesteld uit steeds ingewikkelder mengsels van allerhande synthetische chemicaliën. Het betreft dan producten als ontwikkelaar voor film- en offsetplaten, fixeermiddelen, gom, oplos- en schoonmaakmiddelen, inkt- en etsmiddelen, korrektiemiddelen, lak, perspoeder, toner en vocht-watertoevoeging.

In de beginperiode nam daardoor bij de drukkers de onzekerheid toe over de effecten van die stoffen op de gezondheid. Geruchten deden de ronde over sluipende zaken zoals opstapeling van zware metalen in het lichaam. Maar er bestond geen enkele onzekerheid over de optredende hoofdpijn en de doorlopende vermoeidheid, of het optreden van ekzeem. Dat waren de

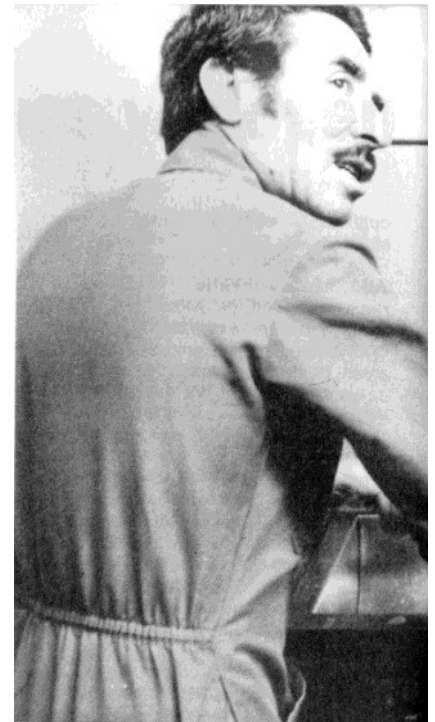
verschijnselen waarmee ze te maken kregen, maar waarvan voor hen de precieze oorzaak volstrekt onduidelijk was en voorlopig ook bleef.

Onder maatschappelijke druk

Omdat de voorlichting van de grafiese industrie sterk in gebreke bleef, werd in maart 1982 door de Chemiewinkel van de Universiteit van Amsterdam een brochure uitgebracht. Door middel van een geordende presentatie van zo'n 93 producten werd daarin getracht vragen te beantwoorden als "Wat zit er in?", "Kan het kwaad voor onze gezondheid?", "Kan het worden geloosd op het riool?" en "Bestaat er niet iets dat minder schadelijk is?".

In de tijd gezien vond deze actie net even eerder plaats dan een maatschappelijke discussie over giflozingen door offsetdrukkerijen, welke was ontstaan na het gifschandaal in het utrechtse Grift-park. Daar was ontdekt dat dit park, door de lozing van giftige stoffen door drukkerijen, te gevaarlijk was om in te vertoeven.

Het resultaat was dat, onder druk van de arbeidsinspectie, alle grafiese bedrijven lijsten moesten maken met alle ingekochte chemische producten. Ook moest worden vermeld wat er met die stoffen gebeurde, nadat ze in het productieproces waren gebruikt. Deze druk vanuit de maatschappij leidde tot een veel zorgvuldiger behandeling van de vele chemische (afval)stoffen binnen het drukkersbedrijf. Dat betekende bijna automaties, dat de omstandigheden voor het personeel bij het werken met

die stoffen ook sterk konden verbeteren.

Closed shop

De grafiese bonden speelden op deze tendens in. Het technie personeel bij drukkerijen valt onder de grafiese CAO. Een onderdeel van die CAO is dat, indien een werkgever is aangesloten bij een werkgeversorganisatie in de grafiese sector, het grafiese personeel uit zijn bedrijf verplicht lid is van een grafiese bond. In Groot-Brittannië kent men dat verschijnsel onder de naam 'Closed shop'. Dat komt daar bij meer bedrijfstakken voor. Voor nederlandse begrippen is het echter vrij uniek.

Hoewel het dus niets zegt over de betrokkenheid van het personeel bij de bond, is de organisatiegraad op de drukkerijvloer 100 procent. "Je moest wel, anders kreeg je die baan niet" is de logiese verklaring die men ervoor geeft. Maar één van de effecten is geweest dat de grafiese bonden via de CAO-onderhandelingen nogal wat bepalingen in de CAO hebben kunnen bedingen, die een directe verbetering van de arbeidsomstandigheden voor de drukkers tot gevolg had.

Dagbladpers: ideaal

Heel duidelijk is dat bij de landelijke dagbladpers. Bij de Telegraaf in Amsterdam en bij de Nederlandse Dagblad Unie (NDU) in Rotterdam is het allemaal uitstekend geregeld. Aad Kress (37) en Rinze van Klaveren (53) zijn beiden kaderlid bij de FNV-

*Na gedane arbeid aan de persen van de NDU
De handen worden schadevrij gemaakt
- foto Anne Vaillant .*

bond Druk en Papier en zitten in de Ondernemingsraad (OR) bij de NDU. Aad is tevens lid van de commissie Veiligheid, Gezondheid en Welzijn (VGW-kommissie) van de OR. Hoewel beiden zeggen niet te kunnen spreken namens de OR, hebben zij echter door die positie wel een goed overzicht over het bedrijf ten aanzien van de heersende arbeidsomstandigheden. De offset-drukkerij bestaat voornamelijk uit 6 offset-rotatiepersen, 'tachtig zijweg', hetgeen inhoudt dat in een drukgang 80 krantenpaginaas tegelijk kunnen worden gedrukt.

Aad: "Momenteel is de VGW-kommissie bezig met het uitvoeren van een opdracht vanuit de OR om alle chemiese afvalstoffen in kaart te brengen. Wat hebben we aan chemiese stoffen in huis, wat gebeurt er mee na verwerking en worden de instructies wel opgevolgd? Het mag bijvoorbeeld niet gebeuren dat iemand giftig spul in een jerry-can verzamelt om het vervolgens na verloop van tijd in het riool te gieten".

Redelijk tevreden

Rinze: "Ook zijn we bezig met het systeem van 'kernkaarten'. Dat zijn kaarten die op de verpakking worden aangebracht en waarop staat welke soort stof er in de verpakking zit, of er gevaar bestaat voor de gezondheid als er huidcontact met de stof plaatsvindt en waarop aanwijzingen staan hoe er moet worden gehandeld als het toch fout mocht gaan. Al ruim 10 jaar geleden heeft de OR van de directie het over-

zicht gekregen over alle in het bedrijf in omloop zijnde gevaarlijke stoffen. Alle benodigde beschermingsmiddelen zijn ter plaatse van die stoffen aanwezig: handschoenen, mondkappen, veiligheidsbrillen, beschermende kleding, enzovoort.

Aad: "En als je door het bedrijf loopt en je ziet iemand bij de fotozetmachines fixeer verwisselen zonder handschoenen, dan roep je: 'Hé, waarom doe je dat? Jij bent nu verantwoordelijk voor je eigen veiligheid!'. En dat helpt".

Rinze: "We zijn gewoon redelijk tevreden. Sinds 1975 heb ik in de OR eigenlijk geen gekke dingen meegemaakt".

Aad: "In mijn beginperiode waren er vijf drukpersen en toen werd op een bepaald moment de gehoorbescherming ingevoerd. Als je nu tegen iemand op de werkvloer bij de pers roept: 'Je gehoorbescherming gebruiken!', dan roept hij terug: 'Daar ben je 25 jaar te laat mee, ik ben al machinedoof'. Daarom is nu de ruimte, waarin de pers staat opgesteld, gescheiden van de bedieningsruimte door een prakties geluidsdichte wand".

Rinze: "Veel werkgevers in de drukkerijbranche proberen onder de voorschriften uit te komen. Maar wij hebben een alerte OR, die weet wat hij er tegen moet doen. En dat weten we uit onze CAO".

En de handelsdrukkerijen?

Volgens Aad en Rinze is de situatie bij de handelsdrukkerijen veel slechter. Om dat nader te onderzoeken, heeft Solidariteit een aantal keren gepro-

beerd contact te leggen met drukkers bij handelsdrukkerijen. Dat viel niet mee. Men wilde geen commentaar geven of men vond dat er niets over het onderwerp te zeggen viel. Bij vier middelgrote handelsdrukkerijen in en rond Den Haag vingen we bot.

Tenslotte kregen we contact met *Piet van Baal* (55), reeds dertig jaar werkzaam bij de handelsdrukkerij Vermijs te Breda, momenteel als vlakdrukmonteur/kopieïst.

Het bedrijf heeft in totaal ongeveer 50 mensen in dienst en een machinepark, dat bestaat uit een "vierkleuren Heidelberg", een "tweekleuren Roland", een klein formaat "vierkleuren Heidelberg" en een "Favoriet". Het bedrijf werkt hoofdzakelijk voor reclame-doeleinden, zoals reisgidsen en dergelijke.

Vroeger kon er niets

Piet: "Vroeger was dit een familiebedrijf, toen kon er niets. Nu wordt alles veel rationeler aangepakt. Ook bij nieuwbouw worden de veiligheidsaspecten meteen meegenomen. Als er al eens iets gebeurt, is dat veelal het gevolg van de onachtzaamheid van de mensen zelf."

Ook bij Vermijs lijken de arbeidsomstandigheden voor drukkers inmiddels welhaast ideaal te zijn. Veel herrie veroorzakende luchtpompen en drukcilinders staan in een apart gelegen 'pomphuis' en een oude ratelende oostduitse vouwmaschine wordt binnenkort, onder druk van het personeel, door een nieuwe vervangen. De fixeermiddelen worden door een bedrijf, dat daarvoor een vergunning van de overheid heeft, opgehaald en geregeneereerd, dat wil zeggen dat het zilver eraan wordt onttrokken.

Afgezien van de plaatontwikkelaar, die eveneens door een speciaal bedrijf wordt opgehaald, wordt de overige ontwikkelaar, volgens *Piet* zonder dat dat het milieu vervuult, gewoon geloosd op het riool.

Ontzettende stinkerij

Albert Klingenberg, van de Stichting Natuur en Milieu, vindt dat het lang niet altijd goed gaat in drukkerijen. Vooral in de kleinere drukkerijen komt het nog veelvuldig voor dat mensen in hoge mate worden blootgesteld aan giftige stoffen. Het betreft vooral de blootstelling van de huid aan oplos- en schoonmaakmiddelen. Op dit gebied springen met name de zeefdrukkerijen er in negatieve zin uit. De oplosmiddelen worden gebruikt om de persen van inktresten te ontdoen. Ook tijdens het drukproces komen oplosmiddelen uit de inkt in dampvorm vrij. En dan is de Maximum Aanvaardbare Concentratie (MAC-waarde) van de betreffende stof al snel overschreden.

Hans de Jong, werkzaam als milieu-ambtenaar bij de gemeente Sneek, heeft de ervaring dat het met de kleinere drukkerijen "een ontzettende stinkerij" is. Het lozen van afvalstoffen op het riool komt daar wel heel vaak voor en is voor geen enkele stof uit die branche verantwoord. Daarom moeten de drukkerijen hun afvalstoffen laten afvoeren door speciaal daarvoor aangewezen bedrijven. Die bedrijven hebben een 'afhaal-plicht'. Dat wil zeggen dat, indien een drukkerij een stof aanmeldt om te worden afgehaald, het bedrijf de plicht heeft om dat ook daadwerkelijk te doen. Het is gebleken dat maar heel weinig drukkerijen in staat zijn onverwerkte oplosmiddelen op te vangen. Volgens de drukkerijen zelf komt dat doordat deze stoffen zo vluchtig zijn, dat

ze verdampen voordat ze kunnen worden verzameld. De 30 drukkerijen uit de Zuid-Westhoek van Friesland kopen jaarlijks 2.800 liter fixeervloeistof in 10.900 liter ontwikkelaar, 160 ton inkt en 80.000 liter oplosmiddelen. Van die 30 is er maar één drukkerij in staat om oplosmiddel af te laten voeren.

Te mool om waar te zijn

Het is duidelijk, daar waar we in contact kwamen met de drukkers van offset-drukken, lopen de zaken gesmeerd, tenminste wat betreft de arbeidsomstandigheden. De vraag of die situatie ook elders in de Nederlandse drukkerijen heerst, blijft echter onbeantwoord. Het is inmiddels niet erg waarschijnlijk dat dat zo is. En misschien is dat ook wel één van de redenen waarom er zo moeilijk contact gemaakt kon worden met drukkers die bij andere dan de hier genoemde bedrijven werken. Gaat de 'closed shop'-gedachte zo ver, dat het daarmee voor drukkerijen mensen tevens prakties vrijwel onmogelijk wordt om, ten aanzien van de arbeidsomstandigheden in het bedrijf, de vuile was buiten te hangen?

Jaap van Splunter